

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
pirha.fi

Valiokunnan lausunto
2.8.2023

Tulevaisuus- ja strategiavaliokunnan lausunto palvelujen verkoston suunnitelmasta ja sen periaatteista

Tulevaisuus- ja strategiavaliokunta lausuu palvelujen verkoston suunnitelmasta ja sen periaatteista seuraavasti:

Tulevaisuus- ja strategiavaliokunta esittää, että valiokunnalle annetaan lisää aikaa lausunnon antamiselle. Valiokunnalle annettu käsittelyaika herättää epäilyä, ettei valiokunnan lausunnolle anneta riittävää painoarvoa.

Valiokunta on tyytyväinen siihen, että palveluverkoston kehittämisen periaatteista on tehty asukaskysely, mutta kritisoi sitä, ettei kyselyä ole kohdistettu kaikkiin väestö- ja asukasryhmiin (alle 18-vuotiaat ja yli 79-vuotiaat). Kyselyn toteuttamistavan valinnassa on huomioitava, että myös kohderyhmät, jotka eivät ole tottuneet sähköiseen asiointiin, tulevat huomioiduksi.

Valiokunta on huolissaan erityisesti heistä, jotka ovat vaarassa jäädä palvelutuotannon ulkopuolelle.

Palveluiden verkoston kehittämistä linjaavia yleisiä periaatteita on tarkennettava. Näihin yleisiin periaatteisiin tulee lisätä kohdaksi 8. Toimivat peruspalvelut ja kohdaksi 9. Henkilöstön riittävyyden ja hyvinvoinnin turvaaminen.

Periaatteeseen 1 (Asiakaslähtöisyys) lisätään alakohdaksi haavoittuvassa asemassa olevien erityishuomiointi sekä läheisten huomiointi. Samaan kohtaan ehdotetaan lisättäväksi kohta "Peruspalvelut on saatavilla lähipalveluina". Ehdotetaan, että lähipalvelut määritellään tarkemmin. Lisäksi ehdotetaan, että palvelukohtaisesti määritellään, mille lähipalveluille on oltava saavutettavuusraja.

Valiokunta pitää tulevaisuus-näkökulmasta saatavuutta ja saavutettavuutta erittäin tärkeänä. Periaatteeseen 2 (Saatavuus ja saavutettavuus) esitetään seuraavia muutoksia alakohtiin:

- Kohta 1 ("alueen asukkaille tarjotaan saavutettavuudeltaan *mahdollisimman* hyvät palvelut"), poistetaan sana "mahdollisimman".
- Kohta 2 ("Palveluja tuotetaan myös lähipalveluina"), poistetaan sana "myös". Lähipalvelun tulee olla ensisijainen muoto tuottaa palvelua. Liikkuvat palvelut, joita ehdotuksessa painotetaan, ovat tärkeitä ja ne tulee lukea "lähipalvelun" määritelmään.
- Kohta 3 (Palvelujen suunnittelussa huomioidaan paikka – ja aikariippumattomuus) edellyttää tarkentamista, edes yhdellä "kuten" esimerkillä. Muutoin periaatteen merkitys jää liian avoimeksi.
- Kohta 4 (Palvelut ovat mahdollisimman hyvin julkisten kulkuyhteyksien varrella, liikenteelliset solmukohdat ja muiden palveluiden läheisyys huomioiden) on ongelmallinen, sillä se on ymmärrettävissä siten, ettei seudulle, jonne julkisia kulkuyhteyksiä ole tarjolla, järjestetä palveluita. Tämä on täysin yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista. Koska Pirha on Pirkanmaalla merkittävä toimija, voidaan lähteä siitä, että Pirha edellyttää ja aktiivisesti edistää sitä, että toimivia liikenneyhteyksiä järjestetään, jotta palveluita voidaan tarjota myös syrjäisemmille alueille.
- Kohta 6 (Palveluiden verkoston suunnittelussa huomioidaan henkilöstön riittävyys ja saatavuus) on myös ongelmallinen, sillä henkilöstön saatavuutta ei voida ottaa lähtökohdaksi palveluiden toteuttamiselle. Asiakaslähtöisyys edellyttää, että palvelut järjestetään tarpeen mukaan, jolloin Pirhan tulee keksiä keinot riittävän henkilöstön saamiselle. Periaatteiden avulla ei tule sallia tilannetta, että palveluita suljetaan henkilöstöpulan johdosta, jos palvelua tarvitaan. Tulevaisuus- ja strategiavaliokunta ehdottaa, että kuudes kohta korvataan kohdalla "Palveluiden verkoston suunnittelussa varmistetaan henkilöstön riittävyys alueellisesti kattavasti".

Periaatteen 4 (Alueelliset osaamiskeskittymät) käsitteet on määriteltävä selkeämmin ottaen huomioon esimerkiksi minkä tyyppisiä palveluita eri asemilla tarjotaan.

Avopalveluiden verkoston kehittämisen keskeisimmät periaatteisiin tehdään seuraavat lisäykset:

- Kohta 1 (Digitaalisia palveluja lisätään voimakkaasti ja näin luodaan vaihtoehtoja asukkaille ja työntekijöille, siirretään asiakaspalvelua fyysisistä toimipisteistä sähköisiin kanaviin sekä luodaan edellytyksiä fyysisen toimipisteverkon tiivistämiselle), poistetaan viimeinen osa "sekä luodaan edellytyksiä fyysisen toimipisteverkon tiivistämiselle". Palveluverkon yleisiin periaatteisiin ei kuulu fyysisen toimipisteverkon tiivistäminen, eikä keskittäminen. Palveluverkon kehittämisellä ei siten ole tarkoitus luoda edellytyksiä verkon

tiivistämiseksi. Jos tähän kuitenkin aluehallitus päätyy, tulee sen läpinäkyvyyden vuoksi selkeästi ilmaista, että Pirhan palveluverkon kehittämisen yhtenä periaatteena on palveluiden keskittäminen, jotta asukkaille ei anneta väärää tietoa.

- Kohtaan 1 lisätään "Jotta digitaalisilla palveluilla voidaan aidosti saavuttaa säästöjä, ne on suunniteltava todella hyvin. Järjestelmien on oltava toimintavarmoja, palveluiden käyttämisen erittäin helppoa ja ammattilaisten digipalveluihin käyttämä aika selkeästi perusteltavissa".
- Kohta 6 (Priorisoimme palveluiden verkoston suunnittelussa toimipisteet, joihin riittää henkilöstöä) korvataan "Palveluiden verkoston suunnittelussa varmistetaan henkilöstön riittävyys alueellisesti kattavasti".

Ikäihmisten ja vammaisten palveluiden verkoston kehittämisen keskeisimpiin periaatteisiin lisätään kohdaksi 7 "Ikäihmisten ja vammaisten ihmisten palveluita uudistettaessa on lähdettävä siitä, että valitut ratkaisut tukevat itsemääräämisoikeuden toteutumista, lisäävät turvallisuuden tunnetta sekä poistavat yksinäisyyttä." Kohtaa 4 tarkennetaan siten, että laitoshoidosta ikäihmisten palveluissa luovuttaessa varmistetaan korvaavat hoitomuodot hoidontarpeen mukaisesti.

Lasten ja nuorten palveluiden verkoston kehittämisen keskeisimpien periaatteiden kohdan 2 osalta tulevaisuus- ja strategiavaliokunta katsoo, että oppilashuollon on pysyttävä oppilaitosten / koulujen tiloissa eli oppilaitosten yhteydessä, esitetty oppilaitosten välitön läheisyys ei riitä määritelmäksi.

Tulevaisuus- ja strategiavaliokunnan lausunto perustuu ryhmien etukäteen toimittamiin esityksiin ja niistä käytyyn keskusteluun. Ryhmien etukäteen toimitetut esitykset ja kommentit on esitetty koosteena alla.

1. Kommentti

Kuntarajoilla ei ole merkitystä, vaan tärkeintä on yhdenvertainen oikeus ja pääsy palveluihin. Olisi toivottavaa, että mahdollisimman monet tarvittavat palvelut voi saada yhdellä käynnillä samasta paikasta. Tässä oleellista on panostaa moniammatillisen palvelutarpeen määrittelyyn, jolloin ei tarvita useaa eri käyntiä hyvinvointikeskuksessa tai muussa palvelupisteessä. Sosiaalipalvelut tulee integroida nykyistä paremmin terveystalouteen.

On tärkeää varmistaa pitkään vuodeosastoilla hoidettavien sosiaalisten suhteiden jatkuminen. Erityisesti tämä koskee iäkkäämpiä vuodeosastoilla hoidettavia, kun omaisilla ja muilla läheisillä ei välttämättä ole keinoa kulkea pidempiä matkoja, jos julkisilla ei pääse.

Viimeisimmän viiden vuoden aikana on leikattu 40 % psykiatrian osastopaikoista koko maassa. Sama kehitys näkyy Pirkanmaalla, kun Pitkänien psykiatria siirretään Taysiin keskustaan osastopaikkoja vähentyessä entisestään. Miten taataan palveluverkon periaatteissa mainittu mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittäminen, kun paikat eivät ole tälläkään hetkellä riittäneet? Pitkänien psykiatria on usein ollut jopa tuplasti ylipaikoilla, mikä heikentää niin potilaiden kuin henkilöstön hyvinvointia, ja aikaansaa henkilöstön irtisanoutumista toisiin tehtäviin.

Myös lasten ja nuorten palveluissa psykiatrian saatavuus on heikkoa ja tarve kasvaa kaiken aikaa. Psykiatreista ja psykologeista on pulaa, ja erityisen vaikeata heitä on rekrytoida kauas kasvukeskuksista. Pulaan ei nopeata ratkaisua varmaan ole, mutta palveluverkon suunnittelussa kysymys tulee huomioida.

Olisi tärkeää kehittää palveluverkkoa niin, että erityisesti moniongelmaiset voivat saada palveluita yhden luukun periaatteella. Lisäksi olisi tärkeää kehittää palveluita sellaisten ihmisten tavoittamiseksi, jotka ovat tällä hetkellä sote-palveluiden ulkopuolella. Esimerkiksi käyttöhuoneiden avulla voitaisiin vähentää päihdeongelmien kustannuksia ja haittaa julkisissa tiloissa, sekä tavoittaa päihdeongelmaisia palveluiden piiriin. Palvelut tulisi sijoittaa sinne, jossa moniongelmaiset jo valmiiksi ovat. Esimerkkinä tästä on asunnottomien palveluiden heikko saavutettavuus. Tämä koskee erityisesti Tamperetta, jossa asunnottomien päivystys sijaitsee, on hankalasti saavutettavissa sieltä, missä asunnottomat ovat.

2. Kommentti

- Valiokuntaryhmä on tyytyväinen valmisteluun ja palveluiden verkon suunnittelun periaatteisiin.
- Palveluiden verkoston käsittely tapahtuu suhteellisen nopealla aikataululla. Päätöksenteon näkökulmasta tulee taata se, että materiaalit ovat huolellisesti valmisteltuja ja valiokunnat

pystyvät niihin antamaan lausuntonsa ajoissa. Prosessiin tulee osallistaa ja kuulla pirkanmaalaisia.

- Palveluiden verkoston suunnitelman tavoitteisiin pääsemiseksi keskeistä on selvittää, missä väestö sijaitsee ja millaisia palveluita eri puolilla hyvinvointialuetta tarvitaan.
- Kun päätöksiä tehdään tarkemmin palveluverkosta, tulee miettiä myös viestintä kunnolla. Päätöksistä ja niiden taustalla vaikuttavista periaatteista ja kriteereistä tulee kertoa avoimesti. Viestiä tulee myös siitä, miten palvelut mahdollisesti muuttuvat ja miten muutokset vaikuttavat käytännössä.

3. Kommentti

Yleiset kommentit:

Onko tämä strategian mukaista? Meidän valiokuntamme on syytä keskittyä tulevaisuusnäkökulmaan.

Tämä dokumentti vaatii tuekseen lisää konkretiaa – tällä paperilla valtuusto antaa lähes avoimen valtakirjan tehdä mitä vaan. Ollaan todella ylätasolla.

Mikä merkitys on palveluverkkosuunnitelmalla, valtakunnan politiikalla ohjataan kuitenkin paljon tilannetta ja tulevaa. Voimmeko yksittäisenä alueena vaikuttaa paljonkaan?

Käsitteiden kanssa on hyvä olla tarkkana ja ne on syytä tekstissä avata. Palveluverkko, palveluiden verkosto, palvelukokonaisuus jne. Muutoinkin terminologian pitää olla tarkempaa ja kertoa ihan ”tavalliselle” pirkanmaalaiselle mistä on kyse.

Olisi vielä hyvä avata se, että mihin palveluverkon ja palvelupisteiden suunnitelma perustuu? Erinäiset selvitykset ovat valmisteilla ja vasta valmistumassa, joten onko palveluverkon suunnittelu ja periaatteiden määrittäminen liian aikaista?

Valmistelijoiden ohjaavat kysymykset valiokunnan lausunnon valmistelun tueksi:

Taloudellisia tavoitteita? Miten?

Henkilöstön riittävyttä ja saatavuutta? Miten?

- Tehtäväkuviin tulee kiinnittää enemmän huomiota siten, että kunkin ammattiryhmän erityisosaaminen voidaan hyödyntää palvelujen tuottamisessa tehokkaasti - avustavien ja

rutiininomaisten tehtävien hoitamiseen tulee kohdentaa ja kouluttaa niihin sopivaa henkilöstöä

- Henkilöstön riittävyys varmistetaan hyvällä henkilöstöjohtamisella, pitotekijöiden vahvistaminen täten. Pitotekijöitä voi olla esimerkiksi jatkuvat henkilöstön koulutukset ja näkemys tulevaisuuden urapolusta.
- Yksityisellä puolella oli porkkanoita kesäsijaisille, Pirhassa näitä mietittiin ja julkaistiin vasta, kun työntekijät olivat jo hakeneet kesätyöpaikkoja. Porkkanat olivat huomattavasti heikommat kuin mitä esim. yksityispuolella. Hidasta päätöksentekoa. Nämä asiat tulee miettiä hyvissä ajoin ennen kuin kesälomasijaisia haetaan.
- Nyt on henkilöstö markkinat tulee luoda urapolkuja ja sitouttaa työntekijöitä koulutuksella ja työn merkityksellisyydellä.
- Henkilöstöä tulee kuulla ja selvittää heidän näkökulmansa pitotekijöistä. Jo opiskelijoilta voi saada hyvää tietoa siitä, että miten Pirha olisi houkuttelevampi.

Yhdenvertaisten palvelujen saatavuutta ja palvelutarpeen kasvuun vastaamista? Miten?

- Yhdenvertaisuutta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että rajoituksia voidaan tehdä myös siellä, missä on jo olemassa muita alueita paremmat palvelut ja palvelutarjonta. Kriteerinä ei voi olla ainoastaan se, että laadukkaita palveluja tarjotaan vain siellä missä on tiivis yhdyskuntarakenne. Jos reuna-alueella asiakkaan edellytetään voivan hakeutua palveluihin useiden kymmenien kilometrien päähän, eikö yhdenvertaisesti näin pitäisi olla tarvittaessa myös keskuskaupungissa, jossa on mm. käytettävissä hyvät joukkoliikennepalvelut.
- Rajoituksissa tulee olla yhdenvertaisuus periaate, ei se että asuu Tampereella ole etuoikeus, vaan että asuu Pirkanmaan hyvinvointialueella. Meidän tulee täyttää Pirkanmaa tasaisesti. Väestön ukkoutuminen ja akkautuminen aiheuttaa ongelmia ja nämä tulee ennakoita. Ennakoivaan kuuluu kansalaisten vastuuttaminen ja miettiminen, mikä minun

asuinpaikkani on, kun olen iäkäs. Haluanko asua Ruoveden metsässä mökissä vai Ruoveden keskustassa, jossa palveluiden saatavuus on helpompaa.

- Tullaanko tilanteeseen jossa pitää valita saatavuuden ja saavutettavuuden välillä? Mikä on saatavuuden/saavutettavuuden mittari? Monessako päivässä saa yhteydenoton jne. Näitä pitää määritellä.
- Miten voidaan ennakoida palvelutarpeen kasvua? Kuka tekee sen arvioin jonka perusteella varaudutaan tähän kasvuun?
- Yhdyspintatyön onnistuminen kuntien kanssa yhdenmukaisesti. Voisi myös vahvistaa ennaltaehkäisevää kulmaa ja tätä kautta vaikuttaa palveluiden tarpeeseen yleisesti.

Palveluiden ja eri kanavien muodostamaa kokonaisuutta; palveluiden verkosto koostuu fyysisistä toimipisteistä, digipalveluista ja liikkuvista palveluista? Miten?

Mitä muita mahdollisia täydennyksiä tai päivityksiä periaatteisiin on edellä mainittujen lisäksi?

Ikäihmisten ja vammaisten verkoston kehittämisen keskeisemmät periaatteet:

Tilannekatsausdokumenttiin liittyen seuraavat kommentit:

Yleiset periaatteet:

2. Saatavuus ja saavutettavuus

- ilmaisu mahdollisimman hyvin on liian venyvä ja käytännössä ei takaa oikeastaan mitään
→ tulisi olla tavoitteellisempi ja konkreettisemmin ilmaistu.
 - Kaikille Pirkanmaan alueen asukkaille tarjotaan saavutettavuudeltaan mahdollisimman hyvät palvelut. Palvelut ovat mahdollisimman hyvin julkisten kulkuyhteyksien varrella, liikenteelliset solmukohdat ja muiden palveluiden läheisyys huomioiden saavutettavissa julkista liikennettä käyttäen tuettuna paikallisilla palveluliikennetkaisuilla.

Ikäihmisten ja vammaisten palveluiden verkoston kehittämisen keskeisimmät periaatteet

- Voidaanko tämä lause hyväksyä kategorisesti ”laitoshoidosta ikäihmisten palveluissa luovutaan ” ja jos voidaan, mitä tämä konkreettisesti voi tarkoittaa. Voiko pahimmillaan

tarkoittaa sitä, että ikäihmisten palvelujen piirissä oleville ei enää tarjota sairaalahoitoa. Käsite "laitoshoito" on tässä kohtaa liian epäselvä.

- Vanhuspalvelulain (920/2012) mukaan kunnan on toteutettava iäkkään henkilön pitkäaikainen hoito ja huolenpito ensisijaisesti hänen kotiinsa annettavilla ja muilla sosiaali- ja terveydenhuollon avopalveluilla. Pitkäaikaista laitoshoidtoa voidaan järjestää vain, jos siihen on lääketieteelliset perusteet tai asiakasturvallisuuteen tai potilasturvallisuuteen liittyvät perusteet.
- Laitoshoito tarkoittaa tässä ympärivuorokautisen asumisen laitospalvelua, **tämä tosiaan tulisi mainita**. Tietenkin hoidonrajaukset rajaavat myös sairaalahoitoa ikäihmisiltä, 24/7 lääkäripalvelun saatavuus auttaa tarkastelemaan lähettävää yksikköä, onko tämä ikäihminen sairaalapalvelun piirissä. Mutta nämä ovat arkoja asioita, vaikeasti ymmärrettäviä ja aiheuttavat helposti pelkoa.

4. Kommentti

Tulevaisuus- ja strategiavaliokunta (TS-vlk) tarkastelee Pirhan toimintaan liittyviä asioita erityisesti pidemmän aikavälin näkökulmasta ja pitää Palveluiden verkoston toimeenpano-ohjelman tavoitetta "Palvelemme pirkanmaalaisia paremmin uudistuen rohkeasti ja kestävästi" hyvänä. Samoin TS-vlk pitää Palveluiden verkoston suunnitelman tavoitteita: "Vastata palvelutarpeeseen ja sen kasvuun, Turvata palveluiden yhdenvertainen saatavuus, Varmistaa henkilöstön riittävyys, Mahdollistaa kustannusten kasvun hillintä, ja Luoda ymmärrys tarvittavista investoinneista" lähtökohtaisesti hyvinä. Väestökehityksen ja Suomen talouden ennusteiden ja arvioiden valossa on välttämätöntä saada aikaan uudistuksia, jotta palveluiden yhdenvertainen saatavuus voidaan turvata myös tulevaisuudessa.

TS-vlk on tyytyväinen siihen, että Palveluiden verkoston kehittämissuunnitelmassa yleisinä periaatteina on "väestön palvelutarpeen muutos" ja palveluiden "saatavuus ja saavutettavuus". TS-vlk on tyytyväinen myös siihen, että palveluverkoston kehittämisen periaatteista on tehty asukaskysely. TS-vlk kritisoi kuitenkin jyrkästi sitä, että asukaskysely on tehty sähköisenä, ja saamiemme vastausten perusteella vastaajat on valittu taloustutkimuksen (vapaaehtoisten) paneelista, yläikärajana 79v. Näin tehtynä asiakaskyselyn vastaukset eivät kattavasti edusta Pirkanmaan väestöä, vaan jättää ulkopuolelle yli 79-vuotiaiden tärkeän kohderyhmän samoin kuin ne, joilla ei ole mahdollisuutta tai tottumusta sähköiseen asiointiin. Koska sähköiset palvelut ovat tärkeä osa Pirhan tulevaisuuden palveluita, olisi asiakaskyselyn tullut kattaa myös nämä kohderyhmät.

TS-vlk ei ole tyytyväinen Palveluverkoston kehittämissuunnitelman aikatauluun. Valmisteluaineistossa lukee, että osakokonaisuudet käsitellään valiokunnissa ja jaostoissa. Käytännössä kuitenkin valiokunnille ei anneta aikaa käsittelyyn. Tämä osoittaa, että aikataulun laatinut aluehallitus ei aio ottaa huomioon valiokuntien mielipiteitä. Näin tärkeän asian käsittelyssä, tällainen laiminlyönti on käsittämätöntä.

Valiokunnilta pyydettiin näkökulmia palvelukohtaisiin periaatteisiin.

TS-vlk kommentoi kuitenkin ensin muutamia yleisiä periaatteita.

TS-vlk ehdottaa, että Palveluiden verkoston kehittämistä linjaaviin yleisiin periaatteisiin lisätään toiminnan painotus peruspalveluihin, jotta palvelu on ennakoivaa ja vähentää erikoissairaanhoidon tarvetta.

- Lisäysehdotus: 8. Toimivat peruspalvelut.

Periaatteen 1 (asiakaslähtöisyys) kohtaan, ehdotetaan lisättäväksi kohta "Peruspalvelut on saatavilla lähipalveluina". Lisäksi ehdotetaan, että lähipalvelut määritellään tarkemmin. Lisäksi ehdotetaan, että määritellään, mille lähipalveluille on oltava saavutettavuusraja, esimerkiksi 15-20 minuuttia.

Periaatteen 2 (Saatavuus ja saavutettavuus), mitä kuten sanottu TS-vlk pitää erittäin tärkeänä tulevaisuus-näkökulmasta,

- ensimmäisestä kohdasta ("alueen asukkaille tarjotaan saavutettavuudeltaan mahdollisimman hyvät palvelut"), poistetaan sana "mahdollisimman".
- saman periaatteen toisesta kohdasta ("Palveluja tuotetaan myös lähipalveluina"), poistetaan sana "myös". Lähipalvelun tulee olla ensisijainen muoto tuottaa palvelua. Liikkuvat palvelut, joita ehdotuksessa painotetaan, ovat tärkeitä ja ne tulee lukea "lähipalvelun" määritelmään.
- kolmas kohta (...) edellyttää tarkentamista, edes yhdellä "kuten" esimerkillä. Muutoin periaatteen merkitys jää liian avoimeksi.
- neljäs kohta (Palvelut ovat mahdollisimman hyvin julkisten kulkuyhteyksien varrella, liikenteelliset solmukohdat ja muiden palveluiden läheisyys huomioiden) on ongelmallinen, sillä se on ymmärrettävissä siten, ettei seudulle, jonne julkisia kulkuyhteyksiä ole tarjolla, järjestetä palveluita. Tämä on täysin yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista. Koska Pirha on Pirkanmaalla merkittävä toimija, voidaan lähteä siitä, että Pirha edellyttää ja aktiivisesti

edistää sitä, että toimivia liikenneyhteyksiä järjestetään, jotta palveluita voidaan tarjota myös syrjäisemmille alueille.

- kuudes kohta (Palveluiden verkoston suunnittelussa huomioidaan henkilöstön riittävyys ja saatavuus) on myös ongelmallinen, sillä henkilöstön saatavuutta ei voida ottaa lähtökohdaksi palveluiden toteuttamiselle. Asiakaslähtöisyys edellyttää, että palvelut järjestetään tarpeen mukaan, jolloin Pirhan tulee keksiä keinot riittävän henkilöstön saamiselle. Periaatteiden avulla ei tule sallia tilannetta, että palveluita suljetaan henkilöstöpulan johdosta, jos palvelua tarvitaan. TS-vlk ehdottaa, että kuudes kohta korvataan kohdalla " Palveluiden verkoston suunnittelussa varmistaan henkilöstön riittävyys alueellisesti kattavasti"

Periaatteen 4 (alueelliset osaamiskeskittymät) käsitteet on määriteltävä selkeämmin.

Periaatteen 5 (palveluiden monimuotoisuus),

- Kolmas kohta (Sähköiset sekä liikkuvat palvelut korvaavat kokonaan tai osittain olemassa olevia fyysisiä palveluita), ei edistä palveluiden monimuotoisuutta, vaan kaventaa niitä. TS-vlk ehdottaa, että sanat "kokonaan tai" poistetaan, tai vaihtoehtoisesti kohta muotoillaa uudelleen asuun: Selvitetään, mitä olemassa olevia fyysisiä palveluita voidaan tarjota sähköisinä ja kuinka liikkuvia palveluita voidaan parhaiten hyödyntää. TS-vlk korostaa, että liikkuva palvelu on fyysinen palvelu.

Palvelukohtaisiin periaatteisiin TS-vlk esittää seuraavia huomioita:

Avopalveluiden kehittämisen

- ensimmäisestä kohdasta (Digitaalisia palveluja lisätään voimakkaasti ja näin luodaan vaihtoehtoja asukkaille ja työntekijöille, siirretään asiakaspalvelua fyysisistä toimipisteistä sähköisiin kanaviin sekä luodaan edellytyksiä fyysisen toimipisteverkon tiivistämiselle), poistetaan viimeinen osa "sekä luodaan edellytyksiä fyysisen toimipisteverkon tiivistämiselle". Palveluverkon yleisiin periaatteisiin ei kuulu fyysisen toimipisteverkon tiivistäminen, eikä keskittäminen. Palveluverkon kehittämisellä ei siten ole tarkoitus luoda edellytyksiä verkon tiivistämiselle. Jos tähän kuitenkin aluehallitus päätyy, tulee sen

läpinäkyvyyden vuoksi selkeästi ilmaista, että Pirhan palveluverkon kehittämisen yhtenä periaatteena on palveluiden keskittäminen, jotta asukkaille ei anneta väärää tietoa.

- neljänteen kohtaan (Sote-asetat sijoittuvat liikenteellisiin solmukohtiin, palvelukeskittymiin, asukkaiden asiointisuunnat huomioiden. Sote-aseman suotuisana väestöpohjana pidetään 20 000 –30 000 asukkaan väestöpohjaa.) tarvitaan selkeytystä, mihin 20 000 - 30 000 asukkaan väestöpohjalla viitataan. Jos tällä tarkoitetaan kuntia/kaupunkeja, joissa on vähintään 20 000 asukasta, kuinka katetaan palvelut pienemmissä kunnissa, ja Kuinka tämä otetaan sote-asemien sijoittamisessa huomioon.
- kuudes kohta (Priorisoimme palveluiden verkoston suunnittelussa toimipisteet, joihin riittää henkilöstöä) poistetaan, edellä aikaisemmin mainituin perustein.

Ikäihmisten ja vammaisten palveluiden osalta

- ensimmäiseen kohtaan (Ikäihmisten ja vammaisten palveluissa painopistettä siirretään raskaammista palveluista kohti kevyempiä palveluja) tarvitaan esimerkki konkretisoimaan, mitä tällä tarkoitetaan.
- neljännessä kohdassa (Yhteisöllistä asumista lisätään huomattavasti, laitoshoidosta ikäihmisten palveluissa luovutaan ja digitaalisten palvelujen mahdollisuudet asumispalveluissa hyödynnetään täysimääräisesti), poistetaan “Ikäihmisten laitoshoidosta luovutaan”. Laitoshoitoa ei ole mahdollista korvata kokonaan – Kuinka tämän on ajateltu toimivan? Millä laitoshoido korvataan? Mikä on vaihtoehto tällä hetkellä vuodeosastolla hoidettavalle? Kuinka esimerkiksi vakavasti muistisairaahan hoito voidaan turvata ilman laitoshoidoa?

5. Kommentti

1. Henkilöstön huomioiminen ja palveluverkon uudistuksen vaikutukset henkilöstön pysyvyyteen ja työhyvinvointiin

Valiokuntaryhmän keskeisin huoli kohdistuu siihen, kuinka palveluverkon uudistus ja sen toteuttamisen tapa vaikuttaa henkilöstöön. Henkilöstön riittävyden ja henkilöstöedustuksen kysymykset huolettavat erityisesti, kun henkilöstö

- a. ei ole riittävän laajasti edustettuna yhteistoiminnassa siten, että syntyy aito kokemus muutoksessa mukana olemisesta,
- b. ei saa uudistuksesta tietoa ajoissa asianmukaisilta tahoilta, vaan joutuu lukemaan omaa työtään ja elämäänsä koskevia uutisia ensi kerran Aamulehdestä, tai
- c. joutuu lähtemään töihin huomattavasti aiempaa kauemmas.
- d. millä voidaan varmistaa henkilöstön pysyvyys Pirhan työntekijänä, jos toimipisteitä vähennetään?

Palveluverkon uudistamista koskevissa suunnitelmissa on tähän mennessä käsitelty henkilöstöä ikään kuin shakkinappuloina: määrällisenä resurssina, jota voidaan siirtää paikasta toiseen tarpeen mukaan. Materiaaleissa toistuu oletus siitä, että sama määrä henkilöstöä pysyy töissä, vaikka toimipiste vaihtuisi. Tämä on väärä ja huolestuttava lähtökohta: työntekijöillä on kullakin yksilöllinen tilanteensa ja kipurajansa sille, mitä muutoksia työnantajalta sietää. Yksittäinen työntekijä ei välttämättä ole siirrettävissä toiseen tehtävään tai pysty tai halua ottaa uutta tehtävää vastaan, vaikka olisi siihen muodollisesti pätevä: samalla ammattinimikkeellä löytyy monenlaista osaamista, kokemusta ja mielenkiintoa, tai työmatka tai työpaikan sijainti voi muodostaa kipukynnyksen. Fyysisellä työpaikalla ja siellä olevilla työkavereilla on suuri merkitys, lähtökohtaisesti työntekijä hakeutuu työpaikkaan eikä pelkästään suorittamaan työtehtävää, johon hänet on koulutettu.

Myöskään uudistuksesta tiedottaminen ja henkilöstön osallistumismahdollisuudet eivät ole olleet lainkaan sillä tasolla, millä niiden tulisi nykyisessä henkilöstökriisissä olla. Henkilöstö ei ole pystynyt ennakoimaan uudistuksen vaiheita, tahtia tai vaikutuksia omaan työhönsä. Nämä laiminlyönnit lisäävät työpaikan- ja alanvaihtajien määrää ja heikentävät työhyvinvointia ja työnantajan houkuttelevuutta.

Kohtelemalla henkilöstöämme yksipuolisesti siirrettävänä resurssina syvennämme henkilöstöpulaa entisestään. *Tähän meillä ei ole varaa.*

Jatkossa uudistuksessa on huomioitava entistä huomattavasti paremmin:

1. uudistuksen aikataulu (ei liian nopeasti tai kiireellä!)
2. henkilöstön jatkuva ja ennakoiva tiedottaminen (ei Aamulehden kautta!)
sekä
3. ihmisten ja yksiköiden kuuleminen sanelupolitiikan sijaan (ei YT-lain
minimivaatimusten
4. mukaan vaan aidosti kuullen!)

2. Palveluverkon tiivistämisen vaikutukset väestöön sekä palveluiden saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen

Uudistuksen vaikutusten arviointia esimerkiksi Pirkanmaan eri alueiden elinvoimaan, palveluiden saavutettavuuteen tai eri väestöryhmien yhdenvertaisuuteen ei ole tehty. Asiantunteva vaikutusten arviointi erityisesti yhdenvertaisuusnäkökulmasta olisi äärimmäisen tärkeä tehdä: palveluiden yhdenvertainen saatavuus oli sote-uudistuksen keskeisimpiä tavoitteita, ja palveluverkon uudistuksella on mahdollista joko toteuttaa tätä tavoitetta tai vesittää se.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä niiden tavoittamisessa on nytkin eroja koti- ja seutukunnan mukaan. On selvää, että palveluiden keskittäminen ajaa työntekijöitä ja asiakkaita lähemmäs asutuskeskuksia ja heikentää maaseudun palvelutasoa ja houkuttelevuutta asuinpaikkana. Tämä voi vaikuttaa esimerkiksi maaseudun elinvoimaan tai kiinteistöjen arvoon, tai vastaavasti asuntojen kysynnän kasvuun asutuskeskuksissa. Pidämme uudistuksen eri skenaarioiden alueellisten vaikutusten arviointia tarpeellisena. Keskittämistä ei tule tehdä yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden kustannuksella. On tärkeää myös huomioida, että paikallisella terveyskeskuksella vähennetään suurten erikoisyksikköjen kuormittumista (esim. Covid-tilanne).

Olisi myös tärkeää arvioida, voidaanko toimipisteillä tuottaa palveluita liikkuvien lääkäripalveluiden avulla. Alueella tehdään palvelutarjontaa jo nyt siten, että erikoislääkärit pitävät vastaanottoja esim. kerran kuukaudessa alueen toimipisteessä. Tällaisen palvelun tuottamisen mahdollisuudet tulisi selvittää tarkemmin.

Pirkanmaan sisäisen polarisaation ehkäisemiseksi olisi jatkossa erityisen tärkeää tuottaa lähipalveluina sellaisia palveluita, joiden puuttuminen alueelta kiihdyttää alueen väestörakenteen vinoutumista ja muuttotappion syntyä. Esimerkiksi neuvolapalvelut ovat tällaisia palveluita. Kotipalveluiden saaminen kotiin tulisi varmistaa alueittain, ennen kuin sen voidaan arvioida parantavan hoidon laatua alueilla.

Peräänkuulutamme kattavia vaikutusten arviointeja, jotta tietoon perustuva päätöksenteko on mahdollista.

3. Liikkuminen, energia ja ympäristö

Saavutettavuus muilla kulkuvälineillä kuin henkilöautolla on jätetty huomioimatta, mikä on huomattavan iso ongelma suunnitelmien tässä vaiheessa. Myös autottomien ja ajokortittomien on päästävä palveluiden piiriin kohtuullisessa ajassa. Lisäksi työntekijöiden matka-aikojen piteneminen on herättänyt huolta.

Suunnitelmissa ei ole huomioitu sitä, miten palveluverkon harvenemisen myötä pitenevät välimatkat vaikuttavat kuljetusmatkoihin ja -kustannuksiin sekä palveluissa olevien ihmisten läheisten matkoihin, ja millaisia taloudellisia vaikutuksia tällä voi olla Pirhalle ja toisaalta Pirhan asiakkaille erilaisissa skenaarioissa (esim. mikäli nestemäiset polttoaineet ja/tai akkumetallit kallistuvat merkittävästi tulevien vuosikymmenien aikana).

Suunniteltujen uudistusten mahdollisia ympäristövaikutuksia ei ole arvioitu. Merkittävimmät muutokset ympäristövaikutuksissa verrattuna nykytilanteeseen syntyvät todennäköisesti investoinneista uusiin rakennuksiin. Pitenevät välimatkat vaikuttavat lisäksi liikenteen päästöihin, lisäävät kuljetuspalveluiden tarvetta, ja tekevät syrjäseutujen asukkaista entistä riippuvaisempia oman auton käyttömahdollisuudesta. Nämä vaikutukset on arvioitava, sillä niillä on sekä ekologisia että taloudellisia ulottuvuuksia Pirkanmaahan ja pirkanmaalaisiin.

Palveluverkkosuunnitelmassa on panostettava ekologisiin lähtökohtiin: liikkuvat palvelut tai palveluihin liikkuminen eivät saa kasvattaa alueen fossiilisten polttoaineiden käyttöä, monimuotoisia luontoympäristöjä ei saa tuhota, ja on etsittävä yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa tapoja kasvattaa ympäröivän luonnon monimuotoisuutta siellä, minne hyvinvointialueen toiminnot ulottuvat.

4. Yleisiä huomioita liittyen palveluverkoston periaatteisiin ja talouteen

Sen lisäksi, mitä henkilöstötilanteesta on ylempänä sanottu, katsomme, että palveluverkoston yleisissä periaatteissa tulisi olla oma osionsa Henkilöstön riittävyden turvaaminen. Henkilöstön riittävyden varmistamisen tulee olla Pirhan ykkösprioriteetti kaikissa uudistuksissa.

Yleisenä periaatteena olisi oltava myös palveluverkon uudistamiselle varattava riittävä aika. Sekä henkilöstötilanne että painopisteen siirtyminen raskaammista kevyempiin palveluihin vaatii riittävää malttia.

Taloudellisten tavoitteiden tulisi olla kestävää muutosta tukevia: valintoja, jotka pitkällä aikavälillä vähentävät raskaampien palveluiden tarvetta. Tämä ei tarkoita sitä, että nyt raskaampien palveluiden tarpeessa olevat voisi jättää heitteille ja siirtää varat varhaisemman vaiheen palveluihin, vaan muutoksen asteittainen ja hidas luonne on ymmärrettävä. Jos ja kun tämä tarkoittaa sitä, etteivät kustannukset voi leikkautua jyrkästi, se on hyväksyttävä.

Päätöksentekoa varten on myös oltava olemassa jonkinlainen arvio palveluverkon tiivistämisen myötä tarvittavista rakennus- ja korjausinvestoinneista ja niiden vaikutuksesta Pirhan talouteen eri skenaarioissa.

Materiaalissa on epä johdonmukaisuuksia siinä, millaisia yksiköitä todellisuudessa halutaan säilyttää osaamiskeskittymien tai sotekeskusten osalta. Pirkanmaan alueen eri yksiköt tulisi määritellä palveluiden osalta näihin määritelmiin (sotekampus yms.), jotta tarkempaa arviointia tilanteesta voitaisiin tehdä.

Jotta digitaalisilla palveluilla voidaan aidosti saavuttaa säästöjä, ne on suunniteltava todella hyvin. Järjestelmien on oltava toimintavarmoja, palveluiden käyttämisen erittäin helppoa ja ammattilaisten digipalveluihin käyttämä aika selkeästi perusteltavissa. Digitaalisissa palveluissa tulee huomioida myös ketkä kaikki asiakkaat voivat kyseisiä palveluita käyttää ja huomioida sen lisäksi digitaalisten palveluiden ulkopuolelle jäävien asiakkaiden tarpeiden hoidon.

Jos ja kun sähköisillä ja liikkuvilla palveluilla korvataan perinteisempiä palveluita tulevina vuosina, on se tehtävä harkiten – digitalisaation tulee olla renki, ei isäntä. Älylaitteen käyttömahdollisuus tai -kyky ei voi olla tosiasiallinen ehto palveluiden piiriin pääsemiselle. Sote-infrastruktuuri ei ylipäätään saa olla riippuvainen internetin toimivuudesta, vaan se on rakennettava tavalla, joka sietää monenlaiset kriisit.

6. Palvelukohtaisia huomioita

Ikäihmisten ja vammaisten ihmisten palveluita uudistettaessa on lähdettävä siitä, että valitut ratkaisut tukevat itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä poistavat yksinäisyyttä. Ikäihmisten palveluissa on oltava saatavilla riittävästi yöaikaista tukea, jotta päivystyskäynnit vähenevät. Tämä tarkoittaa riittävää ympärivuorokautista asumista, mutta myös yhteisölliseen asumiseen on syytä harkita esimerkiksi kiertävää yöhoitoa.

Opiskeluhuollon palveluiden on sijoitettava oppilaitoksiin, pelkkä välitön läheisyys ei riitä. Opiskeluhuollon työntekijöiden on voitava omassa arjessaan olla fyysisesti osa oppilaitoksen

yhteisöä sekä saavutettavissa "ohimennen". Tämä sijoittumisasia on ollut yksi opiskeluhuollon suurimmista huolista sote-uudistuksessa, sillä fyysinen välimatka tekee aiempaakin vaikeammaksi yhteisöllisen opiskeluhuollon veloitteen toteuttamisen.

7. Avoimia kysymyksiä

Mitä käytännössä tarkoittaa *Priorisoimme palveluiden verkoston suunnittelussa toimipisteet, joihin riittää henkilöstöä?*

Mitä liikkuvat palvelut käytännössä vaativat henkilökunnalta? Saako työpäivän aloittaa ja lopettaa omalla asuinalueella, vai täytyykö ajaa aamulla Tampereelle ja iltapäivällä Tampereelta kotiin? Katsomme, että liikkuvissa palveluissa työskentelevillä matka-ajan tulee olla työaika, samoin mikäli omasta työpisteestä joutuu siirtymään muualle töihin.

Laajentuuko kotisairaaloiminta koskemaan miepä-palveluita? Sairaansijoja on uudisrakennuksessa Pitkäniemeä vähemmän, vaikka se – ja nuorisopsykiatria – on ollut tukossa, eikä psykiatrisen sairaalahoidon tarve todennäköisesti taitu hetkessä. Liikkuviin miepä-palveluihin myös kuuluisi oleellisesti mielenterveysambulanssi. Esitetyissä aineistoissa ei ole mielestämme riittävästi arvioitu näiden palveluiden suurta tarvetta tällä hetkellä.

Voisiko koti- ja lähitorien fyysistä toimintaa laajentaa useampaan paikkaan?

Päivystyselvytys ja vuodeosastonselvytys - miten on aiottu varmistaa henkilöstön riittävyys näissä muutoksissa? Otetaanko elämäntilanne ja esim. autottomuus huomioon? Onko huomioitu sitä, että välttämättä kaikki työntekijät eivät jatka Pirhan palveluksessa muutosten yhteydessä?

Sähköinen asukaskysely palveluverkoston kehittämisen periaatteista on tehty otantana 800 pirkanmaalaiselle ja kyselyn tuloksia hyödynnetään palveluiden verkoston toimenpidesuunnitelmissa. Otanta on valitettavasti puutteellinen siltä osin, että siitä puuttuvat digilaitteettomat sekä yli 80-vuotiaat asiakkaat (jotka ovat kokoaan merkittävämpi asiakasryhmä) sekä vieraskieliset vastaajat. Miten päätöksenteossa kyetään huomioimaan se, että kyselyssä ei ole käytännössä lainkaan edustettuna niitä ihmisiä, joille digitaalisten välineiden käyttäminen ei ole mahdollista?

Pirkanmaalla on nyt kymmeniä terveyskeskuksia, mutta niiden määrää on esitetty vähennettäväksi lähivuosina. Myös vuodeosastojen määrää on esitetty vähennettäväksi jopa puoleen. Toisaalta jäljelle jääviä yksiköitä vahvistetaan ja liikkuvia sekä digipalveluita aiotaan lisätä. Miten tuo vahvistaminen tapahtuu ja mitä se tarkoittaa?

Tulevaisuus- ja strategiavaliokunnan puolesta 2.8.2023

Ida Leino, puheenjohtaja

Taru Tolvanen, 1. varapuheenjohtaja

Mauri Heiska, 2. varapuheenjohtaja